

Landbrug paa Færøerne.

Af Aa. H. Kampp.

1. INDLEDNING.

„Færingerne har valget mellem at fiske og at sulte, derfor fisker de,“ siger Jørgen-Frantz Jacobsen i sin bog om Færøerne 1936. Men som det fremgaar af fig. 1 er fiskeri som hovederhverv forholdsvis nyt paa Færøerne, i overensstemmelse med det gamle færøske mundheld „*Seyða (= faare)-ull er Föroya gull*“.

Færøerne (Föroyar), Danmarks nordligste amt, fylder efter generalstabens opmaaling 1399 km² i Atlanterhavet mellem 61° 20' og 62° 24' nordlig bredde og mellem 7° 41' og 6° 5' vestlig længde.

18 øer er beboede, 3 giver stadigt ophold for faar, og paa 9 mindre øer eller holme er der faar visse tider af aaret. Indtil 1800 var folketallet næsten konstant, ca. 5000. Ved den sidste tælling, 1935, var tallet 25 744; 1930 var det 24 200, og over halvdelen deraf, 12 890, var beskæftiget med landbrug og fiskeri; deraf falder langt det største tal paa fiskeriet: 7238 mennesker ernærede sig ved fiskeri alene, kun 1648 ved landbrug alene, resten af de 12 890 af fiskeri og landbrug eller fiskeri og haandværk.

At færingerne saaledes i vore dage er en udpræget fiskeribefolkning, er en kendt sag. Derimod maa det siges at være paa sin plads at henlede opmærksomheden paa, at de indtil for 75 aar siden var et udpræget landbrugsfolk.

Erhvervenes relative betydning viser sig ogsaa i eksporten (fig. 2).

2. LANDBRUGETS KAAR UNDER FISKERIETS UDVIKLING.

Da Færøerne var et landbrugersamfund, var der i de fleste bygder større landbrugere, der havde baade odelsjord (selveje) og kongsjord (statsfæste), og desuden mindre landbrugere, der besad odelsjord, og i de fleste bygder tillige husmænd, der havde lejet mindre dele af indmarken (hjemmemarken, *bø (bóur)*, der er omgivet af et stengærde), saa de kunde holde ko og dyrke lidt korn og (fra

sidste halvdel af 18. aarh.) kartofler. De større landbrugere var patriarker, om hvem bygdens befolkning samlede sig, og hvis ord var alles rettesnor. Foruden at drive landbrug ledede disse patri-

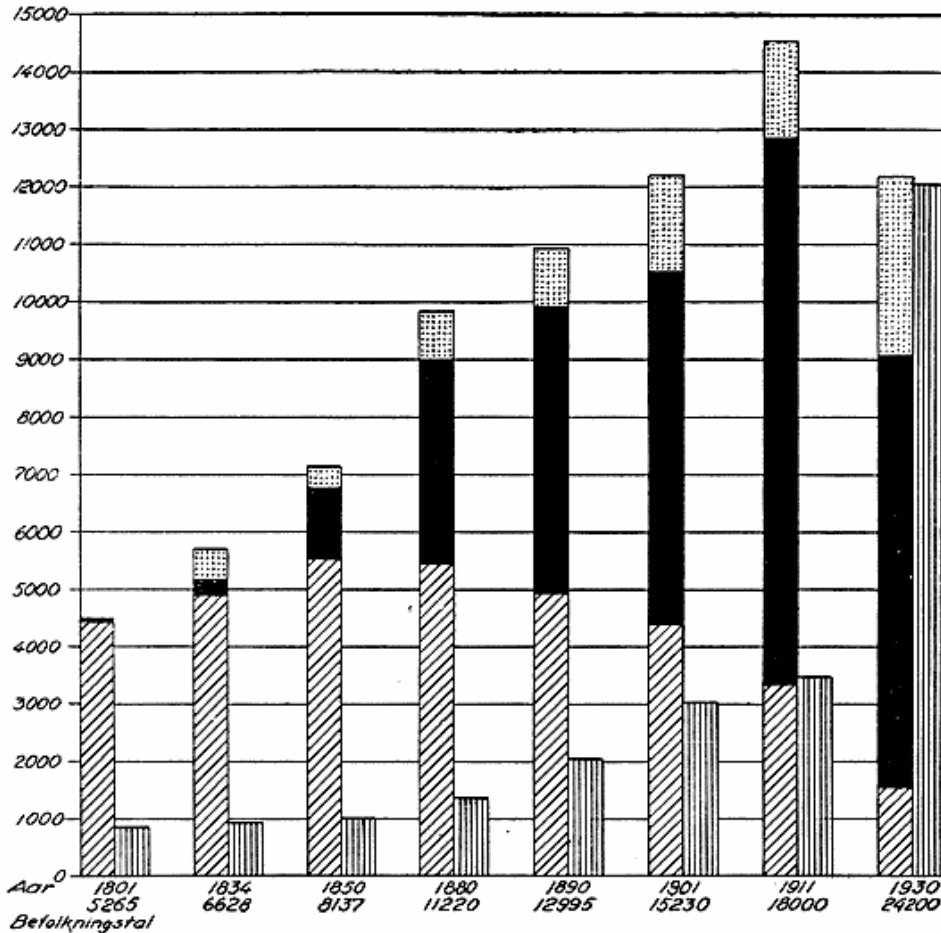


Fig. 1. Befolkningens Fordeling efter erhverv 1801—1830. Skraat skraveret: landbrug (tyende incl., 1930 excl.). Sort: fiskeri og søfart (1930: fiskeri excl. medhjælpere). Prikket: industri og haandværk. Lodret skraveret: andre erhverv (1930: incl. landbrugets og fiskeriets medhjælpere og dem, der i lige grad er fiskere og landbrugere eller driver haandværk og fiskeri).

The distribution of the population according to trade. Obliquely ruled: farming. Black: fishery. Dotted: industry. Vertically ruled: other trades.

arker for en væsentlig del fiskeriet, der foregik fra bygden med aabne baade og næsten kun tjente til befolkningens egen ernæring.

Naar man nærmer sig Færøerne, viser der sig, spredt langs kysterne, nogle kantede, grønne pletter. Det er bygderne med den omliggende indmark, der ialt udgør 5000 ha eller $3\frac{1}{2}\%$ af øernes areal. Næsten alle bygderne ligger ved de gode landingssteder; det skyldes vel bl. a. den rolle, fiskeriet som omtalt har spillet for befolkningen ogsaa tidligere.

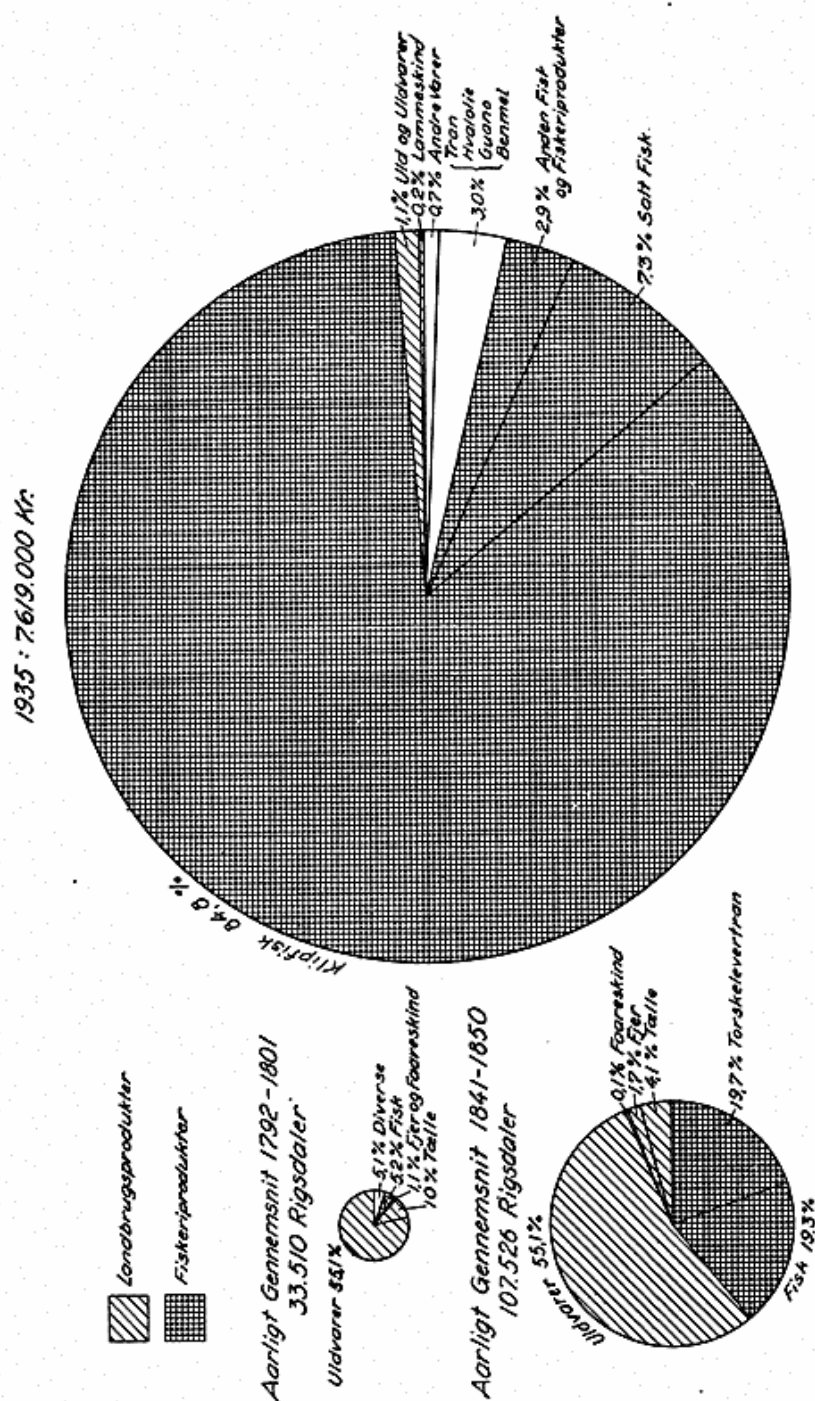


Fig. 2. Værdien af Færøernes export i to tiårsperioder og i 1935. Det kongelige handelsmonopol blev ophævet i 1856, og siden da har handelen udviklet sig stærkt.
 Ruled: agricultural export value. Ruled twice: fishing export.

Saa vidt det kan oplyses, blev landbruget før fiskeriets store opsving drevet efter tidens forhold godt; alle de nødvendige arbejder blev udført rettidigt, og fiskeriet var et forholdsvis ringe bierhverv, der ganske vist dyrkedes med iver af næsten alle.

Faareavlen gav hovedindtægten og beslaglagde en væsentlig del

af arbejdskraften. Ulden gav ikke alene materiale til de nødvendige klæder (ogsaa hudesko, der endnu er den almindelige fodbeklædning for Færinger, der gaar i fjældet), men ogsaa til en ikke ubetydelig export af „islandske trøjer“. Faareholdet har alle dage været stort, og maaske var det heraf, Færøerne allerede i oldtiden fik navn; det skal dog siges, at faar paa nutids-færøsk hedder *seyður*, øerne *Føroyar* (udt.: førjar).

Hornkvægavlen var extensiv; køerne gav mælk foraar og sommer, mens de var paa græs; om vinteren blev de fodret meget svagt, væsentligst med hø; det gjaldt blot at faa dem levende ud om foraaet.

De fleste steder dyrkedes *korn*, og enkelte bygder kunde næsten forsyne sig selv.

Men saa kom Færøerne ind i en erhvervsudvikling, der bragte landbruget stagnation, medens fiskeriet udviklede sig kraftigt paa dets bekostning. Og da havets rigdom viste sig større end landets, medførte denne udvikling en hurtig befolkningsforøgelse (fig. 1).

1872 gennemførtes fra Færøerne det første vellykkede forsøg med fiskeri fra dæksfartøj (kutter); senere tog man motordrevne baade i anvendelse. Fiskernes aktionsradius var dermed betydelig forøget, og snart tog udviklingen en saadan fart, at folket helt blev revet med. Fiskeriet gav kontanter paa haanden, og det var noget, man ikke var vant til. Befolkningsstilvæksten kunde langtfra dække det forøgede krav til arbejdshjælp, fiskeriets udvikling stillede; det blev i første omgang landbrugets arbejdshjælp, der af den større arbejdsfortjeneste lokkedes til fiskerierhvervet. Da fiskernes levefod hurtigt blev højere end landmændenes, begyndte „patriarkerne“ — for at undgaa en økonomisk andenrangsstilling — at deltage i fiskeriet ved kapitalanbringelse eller ved at deltage aktivt selv. Alligevel blev de patriarkalske forhold brudt, og erhvervsforholdene blev friere, end man kender dem noget andet sted.

a. Ulemper for landbruget som følge af fiskeriets udvikling.

Med den stærke forøgelse af husstandenes antal fulgte et større brændselsbehov, og jordbesidderne mistede kontrollen med tørvegravningen, hvilket medførte en forringelse af græsgangene. Desuden blev odelsjorden stærkt udstykket ved arveskifte og salg. Alle, der havde midler dertil, vilde eje jord, hvilket skruede priserne op paa en ofte urimelig og urentabel højde.

$\frac{1}{8}$ af alle færinger er hjemmefra i fiskesæsonen, som strækker sig fra februar—marts til sidst i september med en kort afbrydelse (ca. 14 dage, oftest i maj), der medgaar til forberedelser til Grøn-

landsfiskeriet; der er saaledes ikke megen lejlighed for dem til at udføre landbrugsarbejde, og desuden har det frie erhverv paa havet medført uvilje mod at gøre landbrugsarbejde for andre.

Det er indlysende, at denne udvikling ikke blot medførte en væsentlig stagnation i landbrugets drift, men i visse retninger ligefrem tilbagegang. Saaledes er kornavlens gaaet meget stærkt tilbage, fordi den har krævet for megen menneskelig arbejdskraft, og denne er blevet stærkt fordyret uden en tilsvarende stigning i kornets værdi; og vedligeholdelsen af udmarkens afvandingssystem maatte mange steder opgives, da der ikke kunde skaffes tilstrækkeligt mandskab til dets udførelse.

Uldvareproduktionen blev indskrænket og ulden solgt i uforarbejdet stand, og der maa nu indføres ikke ubetydelige mængder kød, mejeriprodukter, kartofler (indtil 1937) og grøntsager.

b. Udviklingens fordele for landbruget.

Hvad fiskeriets udvikling paa den ene side har skadet landbruget, navnlig ved at lægge beslag paa den mandlige og for en stor del ogsaa den kvindelige arbejdskraft (til behandlingen af fisken), har det dog paa den anden side delvis givet igen ved, at priserne paa landbrugsvarer er steget betydeligt, navnlig paa kød og mælk; et slagtelam kostede i 1880 4 kr., nu 18 kr., og alle lammene kan afsættes paa øerne; mælk, som den gang ikke var handelsvare, er blevet det; til de tre mejerier (Tórshavn, Klaksvik og Tvøroyri) føres nu over $\frac{3}{4}$ mill. l mælk om aaret.

3. LANDBRUGET NU.

a. Indmarksbruget.

Ca. halvdelen af øernes areal menes at være anvendeligt til jordbrug og græsgang, men selv deraf er kun 6—7 % „opdyrket“. Om dette forhold skriver Jørgen-Frantz Jacobsen: „Sammenligner man den øde, stenede hauge (ø: hvad der ligger udenfor bøen) med indmarkens jævne, frodige græsskrænter, forstaar man umiddelbart, hvorfor kun saa ringe en del af Færøernes omraade er blevet bragt under kultur. Opdyrkningen er saa uhyre vanskelig. Klippeblokke i dusinvis og større sten i tusindvis maa skaffes af vejen, blot man vil lægge en eneste tønde land under spaden. Og dette er endda ikke det værste. Jorden er i regelen saa sur, saa fuld af grus og smaasten og navnlig saa ujævn, at man først efter et større drænings-, rydnings- og planeringsarbejde kan tænke paa saa smaat at dyrke den. Terrænforholdene umuliggør de fleste steder anvendelse af plov. Med spade maa det hele foregaa. Den mand, der be-

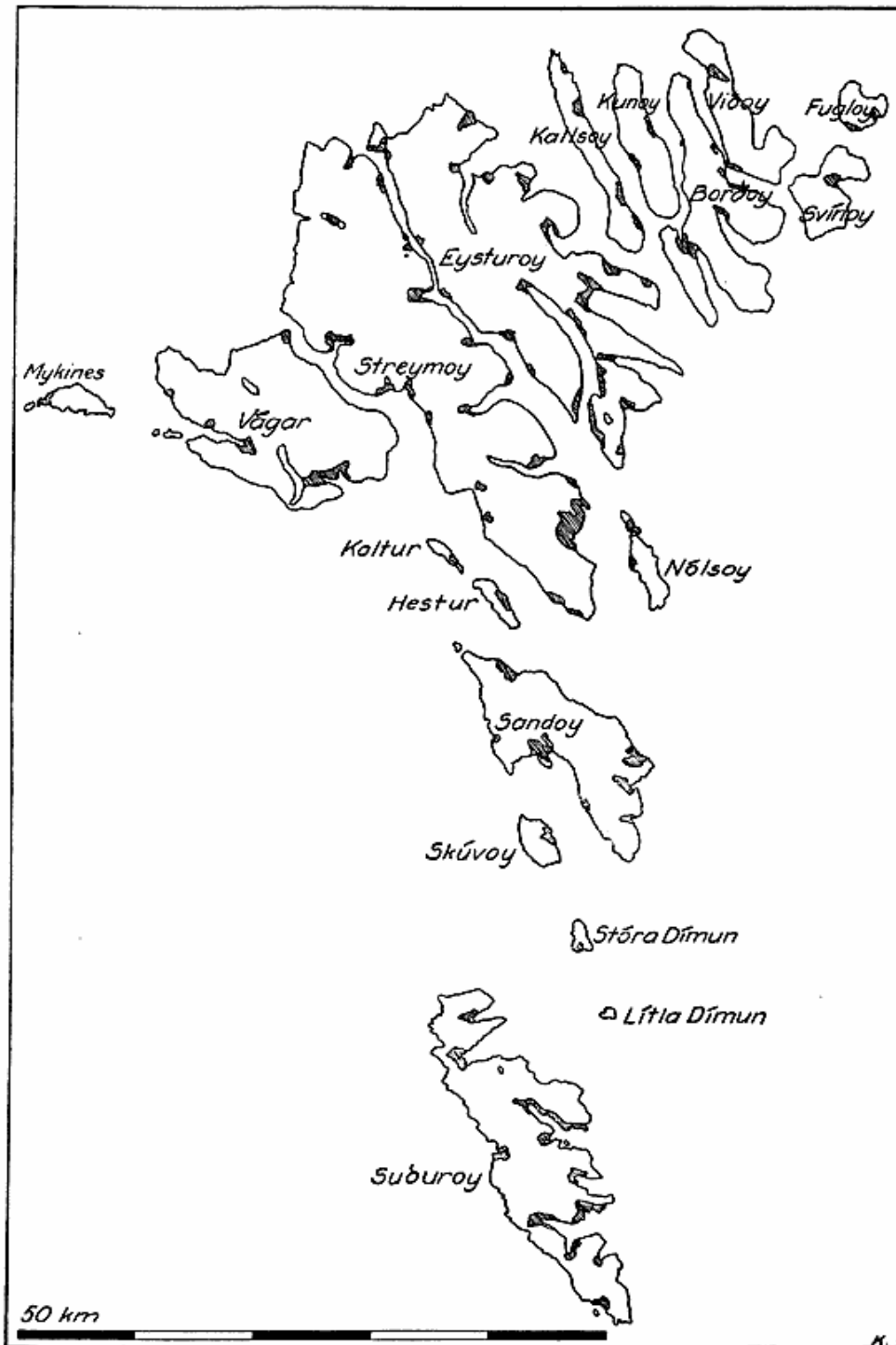


Fig. 3. Kort over Færøerne med signatur for indmark. (Væsentligst efter Winther-Lützen).

Ruled: Tilled ground in the Faroes (baur).

gynder et saadant nydyrkningsarbejde, arbejder faktisk ikke for sig selv, men for de følgende generationer."

De opdyrkede omraader ligger i reglen i bøen. Agerbruget foregaar de fleste steder paa en meget primitiv maade og med spade; kun faa steder anvendes danske metoder og redskaber. En gammeldags ager er i reglen 3—4 m bred. Den ene side er omtrent lodret afskaaret ned mod den derværende agerrende, medens overfladen skraaner jævnt over til agerrenden paa den modsatte side. Dette er en følge af den ejendommelige agergravning, hvorved jorden „vælted"; man opnaar herved samtidig en stærkt tiltrængt afgrøftning. Agrene ligger paa fjeldene eller i lavningerne, i skæve og smalle strimler. „En karl kan paa en dag vælte et saa stort stykke jord, at man derpaa kan avle $\frac{1}{2}$ —1 tønne korn", oplyser Landt.

Den simpleste behandling er, at man om foraaaret gennemskærer grønsværen med spade i tynde, firkantede stykker og vender dem om, efter at der er anbragt gødning under dem. Efter væltningen smuldres jorden med spader, og agrene tilklappes med et bræt paa en stang. Der graves grøfter med 3—4 meters mellemrum.

Paa dyb tørve- eller mosejord anvendes ofte en anden metode: først spredes gødningen (kogødning eller tang) og man graver grøfter med nogle meters mellemrum. Den jord, der i tynde skiver tages op af grøften, spredes ovenpaa gødningen, og græstørven fra grøften lægges tilbage i dennes bund. Saadan foregaar det dog kun første gang. De senere gange graves et lag af den lodrette kant og lægges over den gødede ager. Hvad ageren saaledes vinder i bredde paa den laveste side tabes ved afgravning paa den højeste side. Metoden har den ulempe, at den højeste kant let bliver for tør, den laveste for sumpet. Færingerne har regnet det for en fordel ved denne metode, at den kun i ringe grad gør skade paa græssets rødder!

Selvejernes jord er som nævnt udstykket, ofte i saa smaa dele, at det grænser til det meningsløse, idet de efter arvereglerne (for at retfærdigheden bedst kan ske fyldest) er fordelt saaledes, at ingen har nogen samlet mark, men en mængde paa forskellige steder beliggende smaalodder (f. ex. indtil 100 med tilsammen 5 ha). Smaadelingen er vokset med folketallet. Fæstejorden er ikke i samme grad delt, selvom dets indmark ofte bestaar af flere lodder. At rationelt landbrug under saadanne forhold ikke kan drives paa selvejerjorden forstaas alene deraf, at der ikke paa nogen samlet odelsjord kan holdes mere end et par køer, selvom der nu er sat et minimum for delingen af jordegods.

Indmarken udgjorde i 1935 5152,3 ha, men kun en ringe del heraf igen (240,6 ha) er i almindelig forstand dyrket.

Den vigtigste afgrøde er græs, der anvendes dels til vintergræsning, dels til hø til vinterfodring af husdyrene. Arealet er udvidet stærkt i de sidste aar; græs til høstet fra 2354 ha i 1924 til 3151 ha i 1935; de tilsvarende tal for grønjord til græsning er 130 og 246 ha. Egentlig græsavl finder endnu næsten ikke sted paa Færøerne; græsset fornyer sig paa naturlig maade; græs„dyrkningen“, græsmarkens fornyelse, indskrænkede sig tidligere til, at man med aars mellemrum gødede og vendte grønsværen til bygdyrkning, adskillige steder gennemsnitlig kun hvert 50. aar, men som det fremgaar af det følgende fornyes græsmarken nu ogsaa paa andre maader. I de sidste aar er man kommet ind paa at saa græsfrø, hvor der har været kartofler det foregaaende aar; dette har vist sig at være et stort fremskridt, idet det saaede græs giver betydelig større udbytte.

Det samlede græsareal udgør saaledes ca. 93 % af indmarken, og høproduktionen er afgjort det vigtigste led i planteavl. Fra 1935 er man tillige begyndt at ensilere stigende mængder af græs (høproduktionen udgjorde i 1924 6642 t og var i 1935 steget til 12207 t + 100 t ensilage.) Det er nemlig vanskeligt i det regnfulde klima at faa høet tørt. I 1935 gik saaledes ca. halvdelen af græssets værdi til spilde ved, at høet blev spoleret. Tørrestativer anvendes mere og mere, og saadanne steder ødelægges høet ikke. Der høstes almindeligvis kun 1 slet, der tages i aug.—sept.; udbyttet uden anvendelse af gødning er 35—40 hkg pr. ha, med gødning det dobbelte, idet der da ofte høstes to gange.

Paa den i egentlig forstand dyrkede jord (240,6 ha i 1935) indtager *kartofler* langt det største areal, 205,8 ha i 1935 (mod 125,5 i 1924). Udbyttet er stærkt varierende, 150—400 hkg knolde pr. ha, men tørstofindholdet er gennemgaaende lavt. Der avledes 14871 tdr. i 1924, 30014 i 1935.

Ogsaa relativt er kartoffelarealet tiltaget, nemlig fra 4,7 % af indmarken i 1924 til 5,6 % i 1935. Arealet udvikledes stærkt i 1936 og 37, saa Færøerne sidstnævnte aar ikke alene kunde selvforsyne sig, men ogsaa afsætte flere hundrede tdr. til fiskeskibenes proviantering.

Kartofler er den markafgrøde, der faar den omhyggeligste jordbehandling. Tidligere dyrkedes de paa den maade, at der blev lagt et lag gødning paa udyrket jord, derpaa kartofler og øverst græs-tørv; nu er jordbehandlingen grundigere: jorden graves, findeles

og kammes op; mellem kammene anbringes kartoflerne paa gødningen, og kammene kløves over kartoflerne.

Kartofflen indgaar ikke som led i et sædskifte, men dyrkes mest paa dertil egnede steder, især paa sandjord, sine steder i aartier paa samme stykke jord.

Næstvigtigst er *byg* (seksradet: *Hordeum hexasticum* og *H. vulgare*), der dog kun optog 17,2 ha i 1935 mod 16,5 i 1924; de tilsvarende udbyttetal er 343 og 321 tdr. (1917: 2599 tdr.!). 1930 var arealet nede paa 14,5 ha, men efter at der nu ved statens forsøgs-virksomhed er fremkommet et par nye sorter, der er yderligere og tidligere end den almindeligt brugte udsæd, synes der at være ved at vaagne en vis interesse for udvidet bygavl til foderbrug. Størstedelen af kornet maa dog importeres (1935: 37 t korn og fabrikater af korn), og kun faa steder høstes saa mange fold, at dyrkningen direkte kan betale sig. Kornet dyrkes nærmest med en forbedring af græsavlens for øje.

Paa heldigt beliggende steder kan byggen i gode aar give 16—20 fold, paa andre derimod kun 6—7 fold.

Samlede areal- og udbyttetal (nøjagtige) fra før 1924 foreligger ikke, men der blev jo tidligere dyrket langt mere byg; ifølge Efersø skulde arealet 1885 ligge omkring 350 ha. Efter beregninger paa grundlag af Berghs opgivelser var ved midten af forrige aarhundrede $\frac{1}{4}$ af brødkornet byg, dyrket paa Færøerne (nu 1%), men kornforbruget var sikkert mindre den gang end nu.

Byggen høstes sidst i sept.—først i okt.; den afskæres med kniv eller segl og anbringes over agerens kant, saa aksene hænger ud over grøften. Kærnen kan modnes saa vidt, at den ved en paafølgende tørring paa tremmer over tørvegløder bliver anvendelig baade til brød og udsæd. Der regnes 12 mands- og 12 kvindearbejdsdage for at frembringe en tønde korn.

Rodfrugtarealet var i aarene 1924, 30 og 35 resp. 9,9, 5,5 og 7,9 ha, udbyttet 1396, 1538 og 2184 tdr. Vigtigst er turnips, der har været dyrket længere end kartoflerne. Den største hindring for udvidelse af arealet er kaalormen.

Til *havre* og andre afgrøder som *grønfoder* anvendtes 1935 9,7 ha.

Det er bemærkelsesværdigt, at dyrkningen af *grøntsager* er i stærk stigning; 1935 gav et udbytte paa ca. 12 t gulerødder og grøntsager, og det dyrkes af stadig flere og flere. Ogsaa jordbær er man begyndt at dyrke; de modnes i aug.—sept. og giver helt godt udbytte.

b. Udmarken.

Paa den anden side gærdet ligger udmarken, haugen (*hagi*), fælles „græsgangen“, overdrevet, altsaa det uopdyrkede paa fjeld og i dal. Enhver, der har indmarksjord i fæste eller eje har ogsaa del i den fælles udmark, der bruges til græsning for husdyrene og til tørveskær for bygdefolkene. I reglen er haugen delt i flere parter, der hver for sig hører til flere marker i bøen. Nybyggersteder, som f. ex. er opstaaet paa gode handels- og landingssteder, har ingen andel i udmarken og kan ikke holde faar eller køer, hvis folkene ikke tillige har lodder i indmarken.

I dalbundene og paa ller i læ vokser græs; nogle steder er jorden moseagtig og bevokset med halvgræsser, siv og græs, og der forekommer ogsaa højmoser med lyng, halvgræsser og græs, og det er alle disse steder, faarene græsser. Ellers er vegetationen fattig: fjældplanterne er for faa til at dække landskabet, hvilket navnlig skyldes vinden, men vel ogsaa jordlagets ringe tykkelse.

c. Husdyrholdet.

Faareavlen er den betydeligste del af landbruget og giver vel endnu i et middelaar ligesaa stor indtægt som de øvrige landbrugsgrene tilsammen, omend forholdene er ved at ændres til fordel for indmarks- og kvægbruget. Faarene er i reglen fælles ejendom for ejerne af vedkommende haugepart, saaledes at udbyttet saavel af uld som slagtefaar deles mellem ejerne efter den andel, de besidder; nogle steder ejer dog hver mand sine faar. Faarene gaar løse i haugen (koldeste maaned i Tórshavn (marts) 3°,0), hvor de aaret rundt lever i en halvild tilstand, dog under et vist tilsyn. Husdyr i egentlig forstand kan man altsaa ikke kalde faarene. De færdes gerne enkeltvis eller faa sammen. To gange om aaret drives de sammen i folde, om foraaet for at den løse uld kan blive plukket af dem, om efteraaet for at slagtefaarene kan blive udtaget. Indfangningen har næsten karakter af jagt.

Det er en fast regel, at faarene holdes borte fra bøen 14/5—25/8; i vintermaanederne drives de derimod ofte ned til græsning der, men der er nu ved lov foreskrevet en vis indskrænkning i denne vintergræsningsret, navnlig, hvor der er nysaaet græs.

Ulden forarbejdedes tidligere ved husflid mest til beklædningsgenstande, senere ogsaa til tæpper; nu udføres det meste i uforarbejdet stand. Kødet saltes eller vindtørres og spises under navnet „skærpekød“.

Udbyttet af faarebruget er svingende, bl. a. med vejret i de forskellige aar. Undertiden omkommer mange faar og lam i strenge

vintre og i foraarstorme, bl. a. ved at styrte i havet paa grund af blæst eller sneskred. I januar—maj 1913 omkom 20,000 af en bestand paa 99,000. Allerede i 1914 var bestanden dog bragt op paa 112,000. Forskellige indvoldsorme og navnlig ikter angriber faarene stærkt og nedsætter udbyttet betydeligt (især, hvor afvandinggrøfterne forsømmes), men der er nu truffet foranstaltninger til bekæmpelse deraf.

I snevintre afmagres faarene stærkt, og da der ofte indtræder kulde og sne, mens moderfaarene gaar drægtige, dør saa mange af dem ved afmagring (eller lammene dør af mangel paa mælk), at disse aarsager anses for at give de største tab i besætningerne i det hele taget.

Antallet af faar var i 1935 70296, og der slagtedes samme aar 37524 faar og lam mod 23156 i 1924.

Faarene malkes ikke, som f. ex. endnu enkelte steder paa island, saa uden hornkvæg vilde man være ilde stedt. Det vilde være upraktisk med den nuværende drift, hvorimod det anses for sandsynligt, at malkning har fundet sted i tidligere tider.

Hornkvægantallet er stigende; 1935 var det 4389, hvoraf 3097 malkekøer. Køerne græsser om sommeren i haugen nærmest bøen, da de jo skal malkes. Om vinteren holdes de paa stald og fodres med hø, i de senere aar ofte tillige med køkkenaffald eller lidt indført kraftfoder.

1924 produceredes 25000 hl mælk af 2761 malkekøer.

Hestenes antal var 1898 706 og har siden været jævnt dalende til 554 i 1935. Ligesom faarene gaar de sommer og vinter løse i haugen; de anvendes næsten kun til transport med bærekurve, efterhaanden dog flere og flere steder til landbrugsarbejde, men foruden de foran nævnte vanskeligheder for anvendelse af landbrugsredskaber maa det erindres, at mange brug er saa smaa, at hestekraft ikke kan betale sig.

Fjerkrættallet er tiltagende; 1935 var der 28751 høns og kyllinger og 4439 gæs; derimod var der kun 81 *gæder* (8 i 1914) og 29 *svin* mod 1 i 1893 og 58 i 1909 (6 i 1914). 1936—37 indførtes en del sølvkræve; der er nu ca. 300.

— — —

Med den rette behandling er den dyrkelige jord paa Færøerne i virkeligheden ret frugtbar, idet den jo er blevet til ved basaltens smuldring og forvitring. Naar landbruget stadig staar paa et primitivt standpunkt skyldes det sikkert først og fremmest manglende udskiftning.

Iøvrigt kan vanskelighederne for landbruget paa Færøerne i korte

træk resumeres saaledes: anvendelsen af redskaber hindres af terrænforholdene, muldlagets ringe tykkelse og rigdom paa store sten samt den stærke opdeling af agrene og af, at der endnu anvendes aaben afgrøftning. Desuden er sommervarmen ringe (varmeste maanedes middeltemperatur $10^{\circ},6$, kun juli og august er frostfri), luftfugtigheden er stor, idet den varierer fra 80—86 % i maanedsmiddel, regnmængden ligeledes (146,1 cm), og nedbør er meget hyppig. Himlen er sjældent klar (middeloverskyethed for aaret 7,8; 1922—26 var der 946 solskinstimer). Vindstyrken er høj (2,9 som gennemsnit for hele aaret (1912—22)) og storme hyppige. (Alle tallene gælder for Tórshavn). Endelig indtræder den korte sommer i den bedste fisketid. Den deraf følgende mangel paa arbejdskraft i forbindelse med mangel paa kapital lægger hindringer i vejen for udvidelse af det dyrkede areal. Forbedrede vandafledningsforhold i forbindelse med et øget gødningsforbrug vilde kunne forandre adskillige engstrækninger med surbund til virkelig god muldjord. Færøernes landbrugskonsulent, M. Winther-Lützen, anser det for muligt at forøge bøearealet til 20 % af øernes samlede areal og at dyrke de 20 % af dette.

Man kan for tiden i grove tal regne værdien af øernes aarlige landbrugsproduktion til 1,5 mill. kr., nemlig: faareavlen 650,000, kvægavlen 550,000 og kartofler 500,000 kr. (M. W.-L. 1936). Uldtilvirkningen er stigende; den vil med tiden kunne give 500,000 kr. aarlig.

Det færøske landbrug exporterer ikke sine produkter; priserne er derfor ikke undergivet større svingninger undtagen for de produkter, hvoraf der tillige maa indføres; priserne paa disse staar i et vist forhold til de tilsvarende danske.

4. FORANSTALTNINGER TIL LANDBRUGETS FREMME.

Der er i virkeligheden store muligheder for landbruget paa Færøerne, i hvert fald som støtte for fiskeriet. Forøgelsen af indtægterne ved landbruget og af landbrugsfamiliernes tal hænger nøje sammen med adgangen til jord til opdyrkning, som vilde kunne fremskaffes for jordejerne ved udskiftning af indmarken og for de besiddelsesløse ved lovmæssig tilladelse til køb og salg eller leje af jord. Ad lovgivningens vej er det forsøgt at standse den ved de gældende arveregler overhaandtagende udstykning og at give adgang til udskiftning af fælleslodderne i haugen, men det synes vanskeligt at lovgive for mere end et enkelt omraade ad gangen. Saadanne steder har de nye regler dog medført, at en landmand, der maaske før havde sin jord liggende 30—40 steder, nu kun har

den 3—4 steder. Dette giver mulighed for øget indtægt ved større opdyrkning af indmarksarealerne; under kultur giver jorden ca. 10 gange saa stort udbytte som i udyrket stand.

Staten har ansat en landbrugskonsulent og en dyrlæge for Færøerne, og 1920 oprettedes statens landbrugsforsøgsstation i Højvig, der navnlig har beskæftiget sig med planteavlfsforsøg. Kunstgødningsforbruget er steget ganske betydeligt efter offentliggørelsen af forsøgsresultaterne vedrørende gødningens indvirkning paa græs (jorden var før meget udpint), og valget af kartoffelsorter er kommet ind i et sikrere spor.

5. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER.

Ganske vist er det for tiden fiskeriet, der bringer pengene til Færøerne, men man skal ikke derfor undervurdere landbruget, hvis produkter bidrager i væsentlig grad til at imødekomme det hjemlige forbrug. Vel har landbruget nu i mange aar befundet sig i en bølgedal, men med en passende reformlovgivning kan det ventes atter at blive en faktor af største økonomiske betydning. Dertil kommer, at fiskerierhvervet ikke længere hvert aar er lige stabilt. 1923 var der en stærkt følelig nedgang, som for hjemmefiskeriets vedkommende har vedvaret siden; den blev tilskrevet fremmede trawleres rovdrift og ødelæggelse af bundvegetationen, men den væsentligste aarsag er dog nok nu, at havfiskeriet lægger beslag paa det unge mandskab. 1925 fik Færøfiskerne paa grund af nedgangen i hjemmefiskeriudbyttet tilladelse til at fiske sydvest for Grønland og søge havn der.

1927 betegnes som et for fiskeriet normalt aar; da var udbyttet af Færingernes samlede fiskefangst under Grønland og Island og ved hjemmefiskeriet godt 5 mill. kr., men udlandets udbytte under Færøerne var samme aar ca. 6 gange saa stort, 30 mill. kr. (deraf England og Skotland 21 mill.) 1928 og 29 var udbyttet ca. 10 mill. kr.; de glimrende fangster i aarene derefter kunde imidlertid ikke opveje prisfaldets følger.

Medens de senere aar med de smaa indtægter og vanskelige afsætningsforhold har været daarlige for fiskeriet, maa de betegnes som gunstige for landbruget. Den blinde tillid til fiskeriet, der havde hersket de sidste aartier, og som bragte stagnation i landbrugets udvikling, er nu svækket noget, og fortsættes denne linie, kan det ventes, at en større del af arbejdskraften i en ikke fjern fremtid vil stille sig til raadighed for landbruget.

Det vilde være interessant at faa belyst Færøernes befolkningsmæssige og økonomiske udvikling i det hele taget, og faa den stil-

let i relation til de andre nordvesteuropæiske atlantehavsøers; som et forarbejde hertil skulde denne lille afhandling tjene.

SUMMARY

Agriculture of the Faroes.

This paper is meant as the first steps towards an investigation into the development of the population and economics of the Faroes as compared with the Hebrides, the Shetlands, and the Orkneys.

It is being shown that fishery did not become the leading trade till about 75 years ago and that the stagnation of agriculture is to a high degree the direct or indirect consequence of this change in trade which during the mentioned period almost trebled the population (now 25,000) while the British Atlantic isles were being depopulated British fishery being centralized in a few big fishing towns.

Other factors too retarded the development of agriculture: the use of modern agricultural implements are in many places rendered impossible by the difficult nature of the ground, the thin layer of soil and the great number of boulders. Unfavourable are also the division of the fields into small patches and the open ditches.

*The sky is mostly clouded, the humidity of the air is great, the precipitation great (146,1 mm), the wind strong, the temperature of the summer low (so that f.i. barley cannot get ripe). The short summer falls in the best fishing season and the consequent lack of agricultural labourers together with lack of capital prevent the extension of the cultivated area (the tilled ground (*bøúr*) amounting to about 3½ %). Improved drainage and increased manuring could make large areas of sour soil fit for cultivation.*

The most important branch of agriculture is now as formerly sheep-rearing profiting by the climate in so far as the animals can stay out the whole year. Drawbacks are the spring gales and avalanches.

The chief crop is grass but potatoes are of growing importance (the Faroes being now able to meet their own demand.).

It is true that for the time being it is the fishing trade that brings money to the Faroes and even if agriculture for a long period has been at a low tide it can be expected consequent to proper legal reforms once more to become a trade of great economic importance. Another reason of this is the instability of fishery which is just now suffering from the fall of prices. The blind confidence in fishery has been shaken and the agricultural experiments of the State shows that the agricultural possibilities in the Faroes are not so small as formerly supposed if the right treatment of the soil and more modern methods are taken into use and if the choice of plants for cultivation becomes more infallible.

Literatur.

1. Daniel Brunn: Nogle Erhverv. Afsnittet Færøerne i D. Br.: Danmark, Land og Folk, IV, 1922.
 2. M. Winther-Lützen: Landbruget paa Færøerne, Torshavn 1924.
 3. A. Kiilerich: Geography, Hydrography and Climate of the Faroes. Zool. of the Faroes. Copenh. 1928.
 4. Statistisk Aarbog, 1896—1937. (København).
 5. M. Winther-Lützen: Om de færøske Landbrugsforhold. Tidsskr. f. Landøk. 3, 1936.
 6. — Færøske Landbrugsforhold i 1936, Idb., 1, 1937.
 7. — Nøkur tøl frá jarðabrúksteljingini 1935 og annað. Árbók Føroya Búnaðarfelags 1936.
 8. M. Vahl og G. Hatt: Jorden og Menneskelivet, IV, København 1927.
 9. Jørgen-Frantz Jacobsen: Færøerne. København og Tórshavn 1936.
 10. Trap: Danmark. IV Udg., Bd. IX, København 1930.
 11. M. Winther-Lützen: Færøske Landbrugsforhold i 1937. Tidsskr. for Landøkonomi 1, 1938.
 12. Daniel Bruun: Fra de færøske Bygder. København 1929.
 13. — Fra de færøske Bygder. Færøsk Landbokkommissions Betænkning, 1911.
 14. M. Winther-Lützen og P. Bovien: Leveriktens Forekomst og Bekæmpelse paa Færøerne. København 1934.
 15. Jørgen Landt: Forsøg til en Beskrivelse over Færøerne, København 1800.
 16. J. A. Lunddahl: Nogle Bemærkninger om de færøske Landboforhold. 1851.
 17. R. C. Effersøe: Landbruget og Husdyrbruget paa Færøerne. 1886.
 18. P. Feilberg: Fra Lier og Fjelde. 1901.
 19. The Botany of the Faroes, based upon Danish investigations. I-III. København 1901—08.
 20. A. Kiilerich: Klimaet i Torshavn. Geogr. Tidsskrift 1926.
 21. A. Bergh: Bidrag til Kundskab om Færøerne. Nykøbing 1889.
 22. Sammendrag af Statistiske Meddelelser om Færøerne, Statistiske Meddelelser, 4. Række, 56. Bind, 4. Hefte, 1918.
 23. A. Degn: Oversigt over Fiskeriet og Monopolhandelen paa Færøerne 1709—1856. Thorshavn 1929.
 24. „De danske Atlanterhavssøer“: Færøerne. København 1905.
-